

NOVÁ KNIHA O DIONÝSIOVI Z HALIKARNÁSSU

Jiří Pavlík, *Dionýsios z Halikarnássu – O starých řečnících*, Praha: KLP, 2013, xciv + 178 stran.

Znalec klasických jazyků a patrista Jiří Pavlík nabídl zainteresované veřejnosti svou druhou publikaci zaměřenou na Dionýsia z Halikarnássu a jeho dílo, jež nese název *Dionýsios z Halikarnássu – O starých řečnících*. Již předchází autorova rozsáhlá studie *Zvuková estetika v literární teorii a kritice Dionýsia z Halikarnássu* (s překladem Dionýsova spisu *O slovní synthesi*; Praha: KLP, 2010) zaujala erudici zpracování a potěšila všechny milovníky antické rétoriky. V případě druhé publikace Jiřího Pavlíka je tomu rovněž tak. Autor ji vydal v odstupe tří let, a je patrné, že se po celé toto období od tématu nevzdálil a roky prožité nad dílem řeckého řečníka a dějepisce, jenž začal působit v Římě v letech augustovské éry, náležitě zúročil.

Ač publikaci docení především profesně vyhraněný okruh čtenářů, autor se snaží o to, aby byl co nejširší. Své dílo začíná sérií kapitol „1. Specifika zkoumání starověké rétoriky“, „2. Atticismus a asianis-

mus“, „3. Interpretace Dionýsiových traktátů“ a pokračuje k „4. Závěrečnému shrnutí“, čímž buduje čtenářovo předporozumění a cíleně jej připravuje na porozumění samotnému Dionýsiovi. Tři z kapitol jsou dále členěny a poskytují hodnotný úvod do problematiky rétorického pojmosloví, zvláště *stylu*. Čtenář se dozví o potížích při práci se starověkými zdroji (zvl. s. xi–xiii), nahlédne na základní životopisná data Dionýsia z Halikarnássu a je seznámen s tím, proč je Dionýsovo dílo pro studium řecké rétoriky a literární kritiky tak zásadní. Dle autora to není jen rozsah a obsahová pestrost v porovnání s jinými dochovanými texty, ale také samotná hodnota jeho literárněkritických pojednání, jež nejsou toliko „souborem systematických didaktických spisů školské rétoriky“ (s. xiii). Poměrně obširně je čtenář obeznámen s problematikou atticismu a asianismu, kde autor těžší informace nejen z původních zdrojů, a tedy dobových autorů, ale opírá se hojně o autority U. Wiliamowitze-Möllendorffa a E. Nordena, na jejichž často i protikladných postojích své pojednání staví. Čtenář se rovněž dočte, jak přispěl k rozvoji rétorického myš-

lení a technik např. Thrasymachos z Chalkédonu, Gorgiás z Leontín nebo Aristotelův žák Theofrastos (s. xviii). Četné poznámky pod textem s řadou citací a doplnění výborně upřesňují předkládané teze a ilustrují šíři celé problematiky. Zvláště přínosná je kapitola třetí – „Interpretace Dionýsiových traktátů“ a její dílčí podkapitoly. Autor zde nastiňuje možnou chronologii Dionýsových traktátů, poukazuje na význam Démosthena a nabízí základní přehled rétorické teorie a terminologie (s. lix–lxii), jak mohla být v době Dionýsově klasifikována. Klasifikace se týká druhů řečí (či druhů rétoriky), částí řečí, činnosti řečníka a oblastí rétorické teorie. Důležité je i hodnocení jednotlivých Dionýsových traktátů ze souboru *De antiquis oratoribus* (*De Lysia, De Isocrate, De Isaeo, De Demosthenis dictione*), neboť s jejich překladem se čtenář záhy setká. Podkapitola 3.3. řeší „Systém kvalit stylu“ (s. lxxv–lxxvii) a čtenář se zde dozví nejen o ctnosti stylu či situační vhodnosti, názornosti, jasnosti, ale také o užívání metafor a dalších stylistických prostředků. Autor využívá k polemikám převážně práce J. Stroux a G. L. Hendricksona

z počátku 20. století a dává si záležet na tom, aby byl vývoj rétorické teorie od dob Aristotela dobře patrný a Dionýsovo interpretační úsilí náležitě vyniklo, což se na základě kritického přehodnocení stanovisek Stroux či Hendricksona autorovi daří. Tematika je dále rozvíjena ve čtvrtém pododdíle třetí kapitoly („Systém druhů stylu“, s. lxxvii–xcii) a pro všechny, kdo se nomenklaturou i pochopením rozkošatělé stylistické teorie zabývají, je velmi cenná. Podkapitola prezentuje systém, jaký Dionýsios při klasifikaci stylu užíval a zmiňuje i terminologii vycházející z metaforiky tělesných dispozic a tvarů. „Metaforika mohla mít základ v představě, že řeč je jakýsi živý tvor, u něhož je myšlenková stránka duší a stránka jazyková tělem.“ (s. lxxxvi) Takovéto vnímání mohlo mít základ právě v Ísokratově škole a svědčí o tom, s jak pestrými příklady dokázala rétorická teorie pracovat.

Samotný překlad traktátů Dionýsia z Halikarnássu nabízí autor ve druhé části knihy, která je již číslována arabskými číslicemi, má vlastní „Přehled obsahu“ číslovaný paragrafy (s. 2) i Dionýsovu „Před-

mluvu“ (s. 3–4), což podtrhuje fakt, že hlavní část práce se nachází zde a předchozích 93 stran je spíše obsáhlým úvodem do problematiky Dionýsova díla, antické rétoriky a nauky o stylu. Čtenář však takový přístup ocení, neboť získané vědomosti kvalifikují k další četbě. Jednotlivé traktáty (*O Lýsiuvi*, s. 5–31; *O Ísokratovi*, s. 33–54; *O Ísaiovi*, s. 55–74; *O stylu Démostenově*, s. 75–147) mají každý svůj nadpis i přehled obsahu, po stranách pak ještě označení paragrafem a na strany 33 a 148 vřadil autor ukázky řeckých textů z pojednání *O Ísokratovi* z roku 1586 a fragment *P. Oxy. XIII 1606* ze 2.–3. století po Kristu. Důkladně zpracované poznámky k překladu i pojednávaným osobnostem, jakož i přesné odkazy na literaturu a prameny ukazují na exaktnost autorovy práce i široký rozhled v problematice. Z četných míst, kde se nachází v jednom sloupci text řecký a vedle něj sloupec s českým překladem, je patrné, že se nejedná o překlad doslovný, ale o překlad výstižný, respektující smysl, důrazy i styl původního textu. Přeložený text je velmi čtivý, srozumitelný i jazykově vybroušený a Jiří Pavlík zde odvedl příkladnou práci.

Přeložit řeč či traktát antického autora, zachovat jejich kvality i styl, to není snadný úkol. Autor překladu však prokázal své umění a předložil dílo, jež úrovní zcela zapadá do produkce nakladatelství KLP (Koniasch Latin Press) a navazuje na odborně skvěle zpracované publikace, jež vydávala před druhou světovou válkou Jednota českých filologů či prof. Karel Wenig a další.

Co se týče samotného obsahu zmiňovaných Dionýsových traktátů, jejich četba je dnes velmi užitečná a záměr Jiřího Pavlíka přiblížit je v českém jazyce modernímu čtenáři je nadmíru chvályhodný. Obsah Dionýsových děl nepřináší „jen“ informace o dávné minulosti, životě a slávě či pádech Řeků nebo ilustrace dobových řečnických projevů. Patrný je etický rozměr Dionýsova myšlení, důraz na vzdělanost, roli a čest řečníka, filosofa či muže ve společnosti. Je patrné, jak je nutné formovat správné myšlení a myšlenky umět následně adekvátně vyjádřit tak, aby zasáhly posluchače a splnily cíl řeči. Řeč má i své estetické nástroje, vyjadřuje krásu, city, rozporuplnosti a zpřítomňuje historii. Skladba myšlenek, vět i celé řeči má svá pravidla, je

dílem patřičného umu, osvojených vědomostí, zkušeností, ale i talentu, který se musí rozvíjet. I dnes je nadmíru aktuální otázkou, jak mluvit a co říkat. Styl projevu nebo styl řečníka je věci zásadní a právě zde inspiruje Dionýsios z Halikarnássu se svým pojednáním *O starých řečnících* ve zdařilém překladu Jiřího Pavlíka.

Co je možné autorovi vytknout, je jeho určitá interpretační zdrženlivost, mnohdy snad až přehnaná. Raději prezentuje postoje dávných autorit než názory své, přičemž stanoviska překladatele by byla (ve větší míře) pro čtenáře bezesporu zajímavá.

Závěr publikace, jenž tvoří „Appendix: Životy řečníků“ (s. 149–161) je poutavě zpracován Pavlem Nývltem a přibližuje životy Dionýsem pojednaných velikánů (Lýsiás, Ísokratés, Ísaios, Démostenés). „Bibliografie“ (s. 163–169) je zpracována velmi přehledně, autor těžší z několika jazykových okruhů, primární i sekundární literatura je bohatá a zahrnuje významné světové edice i české překlady. „Jmennému rejstříku“ (s. 170–177), který publikaci uzavírá, je věnována rovněž náležitá pozornost.

Publikace Jiřího Pavlíka patří k dílům, k nimž je možné se vrátet jako k učebnici, je vhodná pro komentovanou četbu na specializovaných badatelských seminářích a díky hutnosti obsahu rozhodně není vyčerpána při prvním čtení. Tomu je uzpůsobena i kvalitní vazba v tvrdých deskách s poutavou grafickou úpravou titulní i zadní strany (s informacemi o autorovi).

Jiří Lukeš

BIBLE A EKONOMIKA

G. Benyik (ed.), The Bible and Economics. International Biblical Conference XXV, Szeged: JATE Press, 2014, 437 stran.

Jde o sborník z mezinárodní ekumenické konference, která se roku 2013 za podpory *Studiorum Novi Testamenti Societas* konala v maďarském Szégedu (Segedíně) na zdejší katolické teologické fakultě a tematicky se zaměřila na společensky aktuální téma. Zahrnuje téměř čtyřicet příspěvků, jejichž témata sahají od Starého zákona přes Nový zákon, přes zákazy úroků a otázky almužen u církevních otců, Kalvínovy názory na úroky (G. Kovács) až k ekonomickým pravidlům muslim-